

سقط درمانی

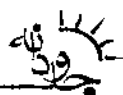
در حقوق کیفری پزشکی

مؤلف

هیرو آبروش

کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی - مدرس دانشگاه

سرشناسه : آبروش، هیرو، ۱۳۶۵-
عنوان و نام پدیدآور : سقط درمانی در حقوق کیفری پزشکی / تألیف: هیرو آبروش.
مشخصات نشر : تهران: جاودانه، جنگل، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری : ۲۳۲ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۱۵۹-۵
وضعیت فهرست نویسی : فیا
موضوع : سقط جنین (فقه)
موضوع : سقط جنین
موضوع : سقط جنین -- قوانین و مقررات
موضوع : سقط جنین -- جنبه های مذهبی -- اسلام
رده بندی کنگره : ۳۹۷/۲۶ : BP۱۹۸/۶
رده بندی دیویی : ۳۹۷/۲۶
شماره کتابشناسی ملی : ۱۶۵۷۵۱۳

عنوان کتاب: سقط درمانی در حقوق کیفری پزشکی
تألیف: هیرو آبروش
ناشر: انتشارات جاودانه، جنگل
ناظر فنی: امین لشکری
ویراستار: مرضیه جوان پور
نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۲
قطع و تیراژ: وزیری، ۵۰۰ نسخه
قیمت: ۸۰۰۰۰ ریال
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۱۵۹-۵

[http:// www.junglepub.org](http://www.junglepub.org)

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۶۱۱۵-۹-۶۶۴۸۲۸۳۰

[email:// Info@junglepub.org](mailto:Info@junglepub.org)

۰۳۱۱-۳۲۰۵۰۶۷-۳۲۰۳۸۰۰-۹

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

فهرست مطالب

پیشگفتار

مقدمه

بخش اول: مفاهیم، سیر تحول و مصادیق سقط جنین درمانی در نظام حقوقی ایران

فصل اول: مفهوم‌شناسی و سیر تحول سقط جنین ۳

مبحث اول: مفهوم‌شناسی سقط جنین ۳

گفتار اول: تعریف سقط جنین ۳

الف) معنای عام «سقط» و «جنین» از نظر لغوی ۴

ب) معنای عام «سقط جنین» و تفاوت آن با «سقط جنین» ۵

گفتار دوم: تعریف سقط جنین از دیدگاه حقوقی ۷

الف) تعریف حیات جنینی ۸

ب) تعریف حیات انسانی ۱۰

ج) تعریف شخص و شخصیت ۱۱

۱. شخص ۱۱

۲. شخصیت ۱۲

د) تعریف سقط جنین ۱۳

گفتار سوم: تعریف سقط جنین از دیدگاه پزشکی ۱۵

الف) معنای لغوی جنین از دیدگاه پزشکی ۱۵

۱. تشکیل جنین قبل از ولوج روح ۱۶

۲. تشکیل جنین بعد از ولوج روح ۱۸

ب) تعریف سقط جنین از دیدگاه پزشکی ۲۰

مبحث دوم: پیشینه تاریخی و تحولات قانونی سقط جنین.....	۲۲
گفتار اول: روش های متعارف انجام سقط جنین در طول تاریخ.....	۲۳
الف) روش های متعارف انجام سقط جنین در جوامع قبیله ای باستان.....	۲۴
ب) روش های متعارف انجام سقط جنین در حال حاضر.....	۲۷
گفتار دوم: تحولات قانونی سقط جنین درمانی.....	۲۹
الف) تحولات قانونی سقط جنین قبل از انقلاب.....	۲۹
ب) تحولات قانونی سقط جنین بعد از انقلاب.....	۳۱
۱. سقط جنین در قانون تعزیرات مصوب ۱۳۶۲.....	۳۲
۲. سقط جنین در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ و ۱۳۷۵.....	۳۳
فصل دوم: مبانی و ضابطه تشخیص سقط جنین.....	۳۷
مبحث اول: مبانی کلی سقط جنین.....	۳۷
گفتار اول: سقط جنین و انواع آن.....	۳۸
الف) سقط جنین طبیعی.....	۳۹
ب) سقط جنین ضربه ای.....	۴۱
ج) سقط جنین جنایی.....	۴۱
د) سقط جنین طبی (سقط درمانی).....	۴۳
۱. اندیکاسیون های جنینی.....	۴۵
۲. اندیکاسیون های مادری.....	۴۶
گفتار دوم: دیدگاه ادیان ابراهیمی نسبت به سقط جنین درمانی.....	۴۶
الف) نظر مسیحیت در رابطه با سقط جنین درمانی.....	۴۸
۱. اشکالات وارد بر دیدگاه کاتولیک ها.....	۵۱
۲. دیدگاه دیگر فرقه های مسیحیت.....	۵۳
ب) نظر یهودیت در رابطه با سقط جنین درمانی.....	۵۴
ج) نظر اسلام در رابطه با سقط جنین درمانی.....	۵۷
۱. سقط جنین در قرآن.....	۵۹
۲. سقط جنین در روایات.....	۶۱
مبحث دوم: ضابطه تشخیص سقط جنین و انجام آن با توجه به مراحل بارداری.....	۶۴
گفتار اول: ضابطه تشخیص سقط جنین.....	۶۴
الف) تشکیل نطفه اولیه.....	۶۴

ب) لزوم تشخیص حاملگی و پیدایش علانم آن	۶۶
۱. پیدایش علانم حاملگی	۶۷
۲. لزوم تشخیص حاملگی	۶۸
ج) چگونگی تشخیص سقط جنین	۷۰
د) عوارض انجام سقط جنین	۷۳
گفتار دوم: انجام سقط جنین با توجه به مراحل بارداری	۷۶
الف) نخستین روزهای بارداری	۷۶
۱. استفاده از روش های خانگی	۷۶
۲. استفاده از داروهای القا کننده سقط	۷۶
ب) سه ماهه نخست بارداری	۷۷
۱. القای سقط با استفاده از ابزارهای خاص	۷۸
۲. القای سقط با استفاده از روش مکش - تخلیه	۷۸
۳. القای سقط به روش گشادسازی و کورتاژ	۷۹
ج) سه ماهه دوم بارداری	۸۰
۱. دوشینگ	۸۰
۲. مسمومیت با نمک	۸۱
۳. گشادسازی و انتقال	۸۱
د) سه ماهه سوم بارداری	۸۲
۱. روش زایمان ناقص	۸۲
۲. روش سزارین	۸۳
گفتار سوم: عمده ترین دلایل سقط غیرقانونی	۸۴
الف) حفظ حقوق و آزادی فردی زن	۸۴
ب) دلایل اقتصادی	۸۷
ج) دلایل اجتماعی	۹۰

بخش دوم: تبیین جایگاه سقط درمانی از منظر حقوق کیفری پزشکی

فصل اول: بررسی نظری و عملی قانون سقط درمانی	۹۷
مبحث اول: بررسی نظری قانون سقط درمانی	۹۷
گفتار اول: تاریخچه مختصر قانون سقط درمانی و پیش نویس آن	۹۷

الف) پیش‌نویس قانون سقط درمانی	۱۰۱
ب) ماده واحده قانون سقط درمانی	۱۰۲
گفتار دوم: موارد مجاز اعلام شده سقط جنین، تحت عنوان سقط درمانی (۵۱ مورد)	۱۰۴
الف) موارد جنینی سقط درمانی	۱۰۴
ب) موارد مادری سقط درمانی	۱۰۸
مبحث دوم: بررسی عملی قانون سقط درمانی	۱۱۰
گفتار اول: کارآمد بودن سقط درمانی در شرایط ویژه	۱۱۱
الف) ترجیح اهم بر مهم	۱۱۲
ب) قاعده نفی عیب و حرج	۱۱۳
ج) قاعده لا ضرر	۱۱۴
د) دفاع مشروع	۱۱۵
ه) قاعده اضطرار	۱۱۶
گفتار دوم: دلایل موافقان و مخالفان سقط درمانی	۱۱۶
الف) دلایل موافقان سقط درمانی	۱۱۷
۱. وجود ناهنجاری در جنین	۱۱۸
۲. حفظ سلامت جسمی و روحی مادر	۱۱۹
ب) دلایل مخالفان سقط درمانی	۱۲۱
فصل دوم: جلوه‌های سقط درمانی از دیدگاه حقوق کیفری و اعمال تدابیر پیشگیرانه از آن	۱۲۵
مبحث اول: رویکرد قانون‌گذار در ارتباط با بارداری ناشی از جرائم جنسی	۱۲۵
گفتار اول: سقط درمانی ناشی از زنا با محارم	۱۲۷
الف) مفهوم زنا با محارم و شرایط تحقق آن	۱۲۸
ب) وضعیت قانونی فاعلین مرتکب زنا با محارم	۱۳۰
۱. تجاوز به محارم	۱۳۲
۲. تشدید مجازات جرم زنا	۱۳۵
ج) لزوم یا عدم لزوم سقط درمانی ناشی از زنا با محارم	۱۳۷
۱. دیدگاه مخالف با سقط درمانی ناشی از زنا با محارم	۱۳۹
۲. دیدگاه موافق با سقط درمانی ناشی از زنا با محارم	۱۴۰
گفتار دوم: سقط درمانی ناشی از تجاوز به عفت	۱۴۶
الف) مفهوم تجاوز به عفت (Rape)	۱۴۷

۱. تعریف و مفهوم اجبار	۱۵۱
۲. تعریف و مفهوم اکراه	۱۵۴
ب) بررسی دیدگاه‌های شرعی و قانونی در مورد سقط درمانی ناشی از تجاوز به عنف	۱۵۵
۱. دیدگاه قانونی نسبت به سقط درمانی ناشی از تجاوز به عنف	۱۵۷
۲. بررسی عدم احراز تجاوز به عنف و تبرئه محوری در دادگاه کیفری استان تهران ...	۱۶۲
ج) لزوم حمایت کیفری در سقط درمانی ناشی از تجاوز به عنف	۱۶۴
۱. حق مشخص بر تن خود	۱۶۸
۲. اصل عدالت	۱۷۰
۳. لزوم دفاع از خود (دفاع مشروع)	۱۷۱
۴. مسئولیت‌پذیری جامعه	۱۷۲
مبحث دوم: اعمال تدابیر پیشگیرانه در ارتباط با سقط درمانی ناشی از جرائم جنسی	۱۷۴
گفتار اول: نگاهی به واقعیت اجتناب‌ناپذیر سقط جنین	۱۷۴
الف) آمار تکان دهنده سقط جنینی	۱۷۵
۱. آمار سقط‌های جنایی در جهان	۱۷۶
۲. آمار سقط‌های جنایی در ایران	۱۸۰
ب) قربانیان سقط‌های جنایی	۱۸۳
گفتار دوم: تدابیر پیشگیرانه در جهت سقط‌های درمانی	۱۸۵
الف) تئوری پیشگیری اجتماعی	۱۸۶
ب) پیشگیری از طریق جرم‌زدایی	۱۸۹
ج) پیشگیری از طریق قضازدایی	۱۹۲
نتیجه‌گیری	۱۹۷
فهرست منابع	۲۰۵

پیشگفتار

چه قیامت است جانا که به عاشقان نمودی دل و جان فدای رویت، بنما عذار ما را

هدف از تألیف کتاب حاضر، گردآوری جامع مطالب و پاسخ‌گویی به پرسش‌های اساسی یکی از دشوارترین مسائل دینی، حقوقی و اجتماعی همه جوامع بشری است. بیش از دو هزار سال از تحقیقات و نظریه‌پردازی‌های مختلف همه اندیشمندان، حقوق‌دانان، فلاسفه و روحانیون مذهبی پیرامون مقوله «سقط جنین» می‌گذرد؛ اما پیشینه قانونی سقط‌های درمانی چندان طولانی نیست و در کشور ما اخیراً به تصویب رسیده است.

مطالب اساسی این کتاب در دو بخش تنظیم شده است؛ بخش اول شامل دو فصل و فصل اول به مفهوم‌شناسی و سیر تحول سقط جنین و فصل دوم به مبانی و ضابطه تشخیص سقط جنین اختصاص دارد و بخش دوم نیز در دو فصل دیگر، که فصل اول به بررسی نظری و عملی قانون سقط درمانی و فصل دوم به جلوه‌های سقط درمانی در حقوق کیفری و اعمال تدابیر پیشگیرانه می‌پردازد. هر فصل شامل دو مبحث و چندین گفتار می‌باشد که در نتیجه پس از تفصیل مطالب، به یک نظریه قطعی در مورد تصویب و اعمال قانون سقط درمانی خواهیم رسید؛ همچنین به جهت حفظ جنبه علمی و کاربردی کتاب علاوه بر قوانین موجود به رویه قضایی نیز توجه خاصی شده است و آراء وحدت رویه و نظرات اداره حقوقی در مباحث مرتبط مطرح شده‌اند، گرچه نظرات اداره حقوقی الزام‌آور نیستند؛ اما اغلب قضات از این نظریه‌ها تبعیت می‌کنند.

امید است تألیف کتاب حاضر که مسلماً تنها شمه‌ای از نارسایی‌ها و عواقب نا مطلوب اجرای بعضی از قوانین موجود را در جامعه گوشزد می‌نماید، فقها و قانون‌گذاران محترم را به تأمل بیشتری پیرامون حقوق زنان و اطفال این موضوع وا دارد. در پایان لازم می‌دانم از تمامی اساتید ارجمند و بزرگوارم که همواره با گشاده‌رویی و تشویق‌های بی‌دریغشان مرا مورد توجه و حمایت خویش قرار دادند به‌ویژه مرحوم دکتر رضا نوربها و جناب دکتر احمد احمدی، همچنین مدیریت محترم و پرسنل در انتشارات جنگل جهت چاپ و انتشار مطلوب این کتاب و نیز از زحمات خانم مرضیه جوان‌پور که دقتشان در ویرایش کتاب بیش از انتظار این جانب بود، صمیمانه سپاسگزاری و قدردانی نمایم. امیدوارم متخصصین و صاحب‌نظران عرصه امر، مرا از انتقادات و پیشنهادات ارزنده خود معذور نمایند.

هیرو آبروش

abravesh.hero@gmail.com

زمستان ۱۳۹۱

مقدمه

سقط جنین از جمله مسائل فراگیر در جوامع مختلف بشری است که نه تنها نیازمند بررسی‌های همه جانبه‌ای از لحاظ پزشکی و بهداشتی است، بلکه معلول علت‌های بی‌شماری در زمینه‌های مختلف فقهی، حقوقی، کیفری، اجتماعی، روان‌شناسی، روان‌پزشکی و اقتصادی است که ضرورت می‌نماید، همه ابعاد موجود در طرح آن، مورد دقت و بررسی قرار گیرد.

مسلم اینک حرمت حفظ جنین از دیدگاه اسلام، به عنوان موجودی تکامل نیافته و حتی در مراحل اولیه استقرار نطفه در رحم مادر؛ مانند هر انسان زنده دیگری که دارای حق حیات است، واجد حقوقی می‌داند که باید برای وی در نظر گرفته شود و سقط آن را مستوجب مجازات و پرداخت دیه می‌داند که این امر از احکام اولیه در اسلام بوده است؛ اما همچنان که در هر حکمی، اگر دلایل و موجبات فرعی و ثانویه‌ای پیش بیاید، می‌تواند حرمت آن را تخصیص بزند، در مورد سقط جنین هم اگر حکم ثانویه‌ای؛ مثل عسر و حرج یا تحمل مشقت فراوان به دلیل بیماری برای مادر پیش بیاید، به ناچار امکان سقط جنین را می‌توان عملی دانست. همچنان که در همه ادیان الهی، وجوب سقط جنین به خاطر حفظ جان مادر به گونه‌هایی پذیرفته شده است.

در این راستا سازمان پزشکی قانونی کشور در سال ۱۳۸۴، به دنبال نیازی که وجود داشت و همچنین لزوم انجام سقط، در مورد جنین‌های دچار نقایص ژنتیکی و مادران باردار بیماری که در اثر انجام سقط‌های جنایی به روش‌های مختلف فوت می‌کردند،

اقدامی مثبت و سازنده انجام داد، که به موجب آن بیماری‌هایی که منجر به مرگ جنین پس از تولد می‌شد و یا جنین دارای نقص و معلولیت‌های ژنتیکی و جسمانی مختلف بود و نیز مادرانی که ادامه بارداری موجب مرگ آنان می‌شد یا شرایط زندگی را سخت و دشوار می‌نمود، را طی ۵۱ مورد در ماده واحده قانون سقط درمانی اعلام کرد، تا از این طریق معضلات فراوانی که جامعه را به‌طور اعم و پزشکان و خود فرد را به‌طور اخص درگیر می‌کرد، حل نماید و در این راه به موفقیت‌هایی دست یافته‌ایم؛ اما این در حل مقصود کافی نیست و متأسفانه هنوز هم سؤالات و ملاحظات متعدد و ابهامات بسیاری در متن قانون، پیش‌نیازهای آن و عواقب اجرایی قانون مذکور وجود دارد.

امروزه مسئله سقط جنین به عضلی بزرگ تبدیل شده است و آمارها نشان می‌دهند که با وجود تصویب و اعمال قانون مزبور، در مواردی که بارداری، ناخواسته یا ناشی از اعمال نامشروع و یا تجاوز به عنف است، همچنین در سایر موارد دیگر و به دلیل مشکلات اجتماعی و اقتصادی که قانون‌گذار آنها را پیش‌بینی نکرده و اجازه سقط درمانی را نمی‌دهد، زنان خود به سقط‌های ناسالم و غیربهداشتی دست می‌زنند که نهایتاً جان بسیاری از آنان را خواهد گرفت. سوداگران در تجارت کثیف سقط جنین به دنبال طعمه‌های خود از بین زنان و دختران جوان هستند تا به هر نحو ممکن آنها را به دام خود بیندازند و در این راه فقط به فکر سود و منفعت زیادی هستند که به دست می‌آورند؛ در حالی که اگر این زنان از مسلخ گاه‌های سقط جنین جان سالم به در برند، باز هم آثار دستکاری‌های ناشیانه آنان گاه‌ها تا آخر عمر بسیاری از این قربانیان را گرفتار عوارض ناشی از سقط جنین غیرقانونی می‌کند، که اگر این زنان قانون را پناهگاه امنی برای خود می‌دانستند، قطعاً به چنین عوارض و تبعات شومی دچار نمی‌شدند.

زمانی که زنی مورد حمله و حشیانه یک مرد قرار می‌گیرد و به‌خاطر حفظ آبرو و حیثیت خود و خانواده‌اش از فاش کردن آن خودداری می‌کند؛ اما بعد از چند ماه متوجه می‌شود که طی همان رابطه جنسی - که هم اجبار را شامل می‌شود هم اکراه - از همان فرد باردار شده است، به هر طریقی که شده می‌خواهد خود را از این درد و رنج

افزون بر عمل اولیه برهاند. بنابراین خود را به دست‌های آلوده و کثیف سقط کنندگان می‌سپارد و چنانچه سقط، غیر بهداشتی و ناسالم باشد، منجر به مرگ فرد خواهد شد. قطعاً فقه اسلامی ما چنین رنج‌ها و مشقت‌هایی را که به صورت غیر ارادی و تنها ناشی از فعل دیگری بوده و نتایج آن به زن قربانی تجاوز جنسی تحمیل شده است نمی‌پذیرد؛ اما قانون‌گذار ما هنوز هم در این باره، اقدام مؤثر و سازنده‌ای به انجام نرسانیده است.

مورد دیگری که بحث درباره آن نیاز به تأمل دارد، موارد بارداری‌های ناشی از محارم می‌باشد؛ اما در اینجا وضعیت به شکلی دیگر است، به طوری که اگر این بارداری حاصل زنایی است که با میل و اراده خود فرد صورت گرفته؛ اما بارداری ناخواسته بوده است بایستی همه حالت‌هایی را که برای این طفل و والدین او پیش می‌آید، بررسی کنیم و با سبک و سنگین کردن آنها به نتیجه مورد نظر دست یابیم که آیا می‌توان این جنین را هر چند به دلیل مخالفت‌های شرعی سقط کرد؟ صورت دیگر زمانی است که بارداری ناشی از تجاوز به عنف با محارم بوده باشد که در اینجا سنگینی، زشتی و شدت عمل بر کسی پوشیده نیست؛ اما باز هم قانون‌گذار اجازه سقط درمانی را جهت تسکین آلام رنج دیده نمی‌پذیرد.

در حالیکه سازمان ملل و بسیاری از کشورها، موارد سقط درمانی را گسترش داده و به جایی رسانیده‌اند که سقط درمانی را بنا به خواست خود فرد هم عملی می‌دانند. با توجه به آمار به دست آمده، سقط درمانی در کشور ما همچنان در حال افزایش است؛ اما هنوز هم موارد زیادی هستند که امکان سقط قانونی را به علت مراجعه دیرنگام از دست می‌دهند. لذا ما در درجه اول به فرهنگ‌سازی در این باره نیاز داریم. همچنان که امروزه شعار سازمان بین‌المللی تنظیم خانواده هم، چنین است:

«باید کاری کرد که سقط جنین نادر، سالم و قانونی شود».